

PARTICIPACE V ČESKÝCH MĚSTECH JAKO ZDROJ PODNĚTŮ PRO URBÁNNÍ PLÁNOVÁNÍ: HRANICE A OČEKÁVÁNÍ

Terezie Lokšová

Zapojování obyvatel do územního rozvoje je v praxi již poměrně zavedené. V českém prostředí participaci zpravidla zajišťují multidisciplinární týmy, konzultanti nebo samotní urbanisté. To, jak se urbanisté na formování prostoru pro participaci podílejí a jak s výstupy zapojení dál pracují, zůstává doposud stranou odborného zájmu, zatímco pro obyvatele je možnost záměr ovlivnit stěžejní motivací k účasti. Studie založená na rozhovorech s urbanisty zapojujícími obyvatele v rámci svých vlastních kapacit a obsahové analýze mediálního pokrytí českých participativních projektů nabízí výchozí bod k porozumění a reflexi epistemické kultury českých urbanistů: ukazuje, že přizvání obyvatelé jsou chápáni především jako nositelé individuálních potřeb (odpovídajících demografickým kategoriím) a zdroj každodenních, sezonních a dlouholetých zkušeností s řešeným místem, popř. relativně nahodilé inspirace.

Klíčová slova: studie, města, participace, urbánní plánování, urbanisté

Úvod¹

Zapojování obyvatel do městského rozvoje, plánování a projektování nad rámec zákonem stanovených norem je v českém prostředí minimálně rétoricky poměrně zavedené [Nawrath, 2019], i když praxe i její hodnocení jsou velmi rozmanité [Lokšová, 2023]. Podle příruček s sebou nese participace řadu příslibů: prevenci konfliktu [Brlík et al., 2016], lepší přijetí projektu obyvateli [Glumbíková et al., 2021] nebo získání užitečných informací [Hainc et al., 2021].

Debaty o participaci obyvatel na územním plánování, navrhování a rozvoji města chápou obyvatele řadou způsobů: jako subjekty, které mohou být zapojením zmocněné [Yamagata & Sharifi, 2018, s. 9–11] nebo vzdělávané [Hammett, 2018]. Zároveň mohou představovat podporu pro řešený projekt [Zakhour, 2020] nebo zdroj informací, které mohou vést ke zkvalitnění připravovaného záměru [Eriksson et al., 2021]. Kompetence obyvatel a jejich vztah k záměru mohou práci odborníků podporovat (či naopak komplikovat), nicméně lze říci, že vzdělávání a zmocňování obyvatel není předmětem plánovací praxe, zatímco nakládá-

ní s informacemi od obyvatel zpravidla její nedílnou součástí je, ať už jde o participaci formalizovanou, nebo ne. Participace se v urbanismu a plánování diskutuje především z hlediska mocenských vztahů [Inch, 2015], proměny odborných rolí a typických plánovacích úloh [Lancaster, 2017; Fox-Rogers & Murphy, 2016]. To, jakou roli plánovači v participativních projektech mají a jak s daty od obyvatel pracují, se do oborových debat dostává pouze zřídka [Bickerstaff & Walker, 2005; Eriksson et al., 2021]. Z chybějící pozornosti nakládání s participativně získanými daty i vyjádření urbanistů v médiích² by se mohlo zdát, že se se zpracováváním vstupů od obyvatel možná ani tolik nepočítá. Přitom pro účastníci se obyvatele představuje potenciální vliv na záměr hlavní motivací k účasti [Lyhne et al., 2016; Leino & Laine, 2012]. Kláště [2014a, s. 52] v této souvislosti píše, že architekti se neorientují v práci s kvalitativními daty, čímž mj. myslí, že s nimi nezřídka pracují jako s jakýmikoliv jinými a neuvědomují si očekávání a emoce na straně lidí, od kterých je získávají. Z toho vyplývá riziko, že odborníci promarní možnost získat cenné podněty a důvěru obyvatel.

V českém prostředí jsou obyvatele zapojování skrze různá uspořádání: odborně participaci mohou jakožto specializovanou aktivitu zajišťovat multidisciplinární týmy nebo odborníci na participaci v pozici konzultantů. Participace může být chápána také jako nedílná součást urbanistické role; v takovém případě si ji zajišťují samotní urbanisté [Lokšová, 2023]. Právě toto uspořádání podle mě výzkumně zpřístupňuje odbornou rovinu nakládání s výstupy participace a jejich propisování do výsledného projektu, následující studie tedy stojí na analýze této zkušenosti a perspektivy.

Absence oborové reflexe práce s daty získanými participací komplikuje možnosti ji vyhodnocovat a systematicky se v ní dál rozvíjet. Tato studie proto prostřednictvím dosavadní kusé akademické debaty a konceptu epistemické kultury [Knorr-Cetina, 1999; Kurath, 2015] nabízí odpovědi na otázky, jak urbanisté pracující participativně chápou přizvané obyvatele, jaké vstupy od nich považují za relevantní a užitečné a jak konstruují hranici jejich vlivu a účasti. Otevírá tak k reflexi stávající přístupy k získávání a využívání vstupů obyvatel skrze top-down participaci s důrazem na neoddělitelné propojení způsobů

¹ Článek vychází z nepublikované disertační práce autorky článku, zejména kapitoly 11 [Lokšová, 2023].

² Například v rozhovoru pro Deník N v souvislosti s NIMBY (akronymem z anglického „not in my back yard“) urbanista oceňuje vídeňské participativní projekty na základě toho, že „*Tam skutečně extrémně participují, ale zároveň se participací vůbec neřídí.*“ – ve smyslu, že se lidé nezvou k rozhodnutí o tom, zda se něco postaví, ale jak se budou jmenovat ulice nebo jaké tam budou stromy: „*Za mě tedy rozhodně participovat, ale vůbec se tím neřídít.*“ [Vodrážka, 2023].

chápání účastníků s tím, jaké informace jsou očekávány a oceňovány a jak se pak mohou propsat do návrhu.

Přísliby a dopady participace

Obecně lze říci, že zapojování obyvatel v sobě nese příslib změny – zlepšení dosavadního stavu nebo praxe, byť třeba někdy jen deklarativně [Pacione, 2018]. Jde samozřejmě o vágní tvrzení; konkrétnější interpretace se opírají o rozmanitá teoretická a hodnotová zázemí, s nimiž se pojí specifické, často implicitní předpoklady o prostoru, společnosti, politice, individuálním vs. kolektivním, které se mohou hodně lišit [Huxley, 2013]. V praxi je plánování a navrhování se zapojením obyvatel schopné pojmout i radikálně odlišná, až nekompatibilní pojetí participace [Van Wymeersch et al., 2019], která se mohou odehrávat simultánně, lišit se v čase i mezi aktéry [Lokšová, 2023]. Mapování této rozmanitosti není předmětem článku, pro základní představu stačí rozlišení na orientaci na proces (tvorbu vztahů, vzdělávání obyvatel, podpora komunikace) a na výsledek (podoba projektu a jak se prosadí) [Jenkins, 2010].

Zatímco motivace a záměry odborníků, investorů nebo veřejné správy k zapojení obyvatel se mohou s ohledem na proces i výsledek razantně lišit, u obyvatel je to s motivací k účasti jednodušší – zpravidla věnují svůj čas procesu proto, že je zajímavá konkrétní problém a chtějí k jeho řešení přispět, ovlivnit situaci [Lyhne et al., 2016; Leino & Laine, 2011]³. Manuály také předpokládají možnost ovlivnit výsledek jako jednu ze základních podmínek participace: záměr, ke kterému má smysl obyvatele zvát, pro ně má být zajímavý a mohou jej ovlivnit⁴ [Agora CE, 2006]. Kladou důraz na dobře odvedený proces a informování o výstupech. Podobně to vidí i plánovací debaty: pod-

le Erikssona et al. [2017] nebo Faehnle & Tyrväinen [2013] je participativní plánování legitimní a úspěšné, jen pokud se výstupy od obyvatel skutečně poctivě zabývá a propisuje je do výsledku.

Co to ale znamená mít vliv na záměr? Manuály práci se vstupy obyvatel nechávají v kompetenci odborníků, maximálně zmiňují jako danost hranice toho, k čemu je možné přispět [Brlík et al., 2016]. Odborné debaty se mu ale také věnují jen kuse, snaží se mu porozumět např. skrze vzdělávání [Maruna et al., 2018] nebo hodnoty a postoje [Šlemr, 2018]. Za obzvlášť užitečný ale považují koncept epistemických kultur, které jsou pro každý obor specifické a určují, jaké otázky a problémy jsou v něm relevantní a jaké cesty k odpovědi jsou validní: co je k vytváření vědění potřeba, kdo k němu může přispívat a jak. Epistemické kultury zahrnují metodologie, teorie, nástroje a procesy, formy interakce s ostatními profesemi i s okolním světem [Knorr-Cetina, 1999]. Kurath [2015] tento koncept použila pro porozumění německojazyčnému architektonickému prostředí: rozvoj vědění zde stojí na neformalizovaných, tacitních formách vědění, ze kterých vyplývá absence kodifikovaných teorií a metod, práce s heuristikami a odkazy na konkrétní případy. To koresponduje s pohledem Klápště [2014a]⁵, který chápe vstupy od obyvatel jako kvalitativní data, přičemž schopnost nakládání s nimi zpravidla není součástí oborového vzdělávání.

To kontrastuje s motivací obyvatel účastnit se participace. Dosavadní výzkumy naznačují, že opomíjení této motivace může mít praktické souvislosti a dopady. Bickerstaff & Walker [2005] například ukázali, že při tvorbě dopravních koncepcí britští plánovači nebyli schopni přiblížit, jak výstupy z participace zapracovali nad rámec toho, že úryvky ze zápisů zařazovali do již předdefinovaných

kategorií a pak jimi ilustrovali předem stanovená řešení. Kategorizace hrála roli i v dalším případě: analýza praxí švédských plánovačů ukázala, jak budoucnost vstupu stojí na neformálním, intuitivním třídění na základě překládání do abduktivních kategorií [Eriksson et al., 2021]. Autorský tým varuje, že takový postup může vést k nevědomému přiřklánění se k propozicím, které jsou třídícím osobně sympatické, avšak reprezentují jen dílčí zájmy.

Zmíněné studie zkoumaly nakládání s již získanými daty. Data ale utváří už formulace problému a možností pro jeho řešení. Ty zase vycházejí z předpokladů a očekávání, která máme o těch, které přizýváme – proto se zde vracím o krok zpět, k chápání přizvaných obyvatel, očekáváním na ně kladeným a k tomu, jak jsou konstruované hranice účasti, které ovlivňují možnosti zapracování získaných dat. Rozvíjím tak porozumění heuristikám, které jsou podle Kurath [2015] jedním ze základních postupů architektonické práce.

Metodologie

Studie stojí na datech ze dvou zdrojů, sesbíranými mezi lety 2014–2022: (1) expertních rozhovorů [Bogner et al., 2009] s urbanisty, kteří ke své práci přizývají obyvatele a uživatele řešeného prostoru a zpravidla si participaci organizují a interpretují sami; (2) analýzy manuálů a mediálního pokrytí participace v navrhování a plánování mezi lety 1989–2022 [Krippendorff, 2018].

Sběr dat vycházel z emické perspektivy [Creswell, 2007]: nestanovovala jsem si vlastní měřítka, naopak mě zajímalo, co pro informanty (a média) participace znamená.⁶ Informanty pro tuto studii jsem tak vybírala na základě dvou hlavních kritérií: (1) urbanisté se sami pre-

³ Výpovědi informantů i publikace [např. Blakeley, 2010] zmiňují i jiné motivace – jako např. frustrace, NIMBY apod. – nicméně všechny tyto motivace mají ve svém jádru také problém, na kterém účastníkům záleží.

⁴ Tomu odpovídá i další hojně opakované praktické doporučení, že lidé mají být zváni „ve správný čas“, kdy je něco ještě otevřené [Mička, 2016]. Konzultant participace přímo říká: „Jedno ze zlatých pravidel participace je, že neřeším něco, na co nemám vliv.“ [Lokšová, 2023, s. 76].

⁵ Jde o publikaci z roku 2014, aktuálnější studii z českého prostředí nemáme. Zároveň ale na základě své pedagogické zkušenosti na fakultách architektury a anekdotických dat ze spoluprací nemám pocit, že by se situace zásadně změnila. Otázka stávajících podob vzdělávání architektů, urbanistů a plánovačů je nicméně mimo záběr tohoto textu.

⁶ Při uplatnění externích kritérií bych se totiž ochudila o pohled těch, kteří české participativní pole spoluutvářejí: kdybych například věrně vyšla z žebříku Arnstein [1969], který je v prostředí střední a východní Evropy stále hojně citovaný [např. Perić, 2021], tak bych mohla výzkum uzavřít s tím, že se u nás žádná skutečná participace ani neodehrává: Arnstein ve svém modelu jako skutečnou participaci totiž uznává pouze příčky partnerství (s reálnou vyjednávací mocí obyvatel), delegaci moci a občanskou kontrolu.

zentovali nebo byli prezentováni jako ti, kteří při tvorbě projektů, studií a plánů zapojují obyvatele, a (2) participaci vnímají jako součást své odborné kompetence: proces zapojování si připravovali sami, stejně jako sběr dat a jejich interpretaci a zpracovávání.

První informanty pro polostrukturované rozhovory jsem identifikovala na základě publikovaných projektů a veřejného vystupování, na úvod jsem se snažila o co největší rozmanitost (z hlediska velikosti projektů, lokality, času apod.). Části rozhovorů, na kterých stojí tato studie, se věnovaly projednávání a realizaci konkrétních projektů, které informanti považovali v rámci své praxe za typické, nebo naopak výjimečné. Kromě pozornosti věnované praktickým krokům mapovaly normativní předpoklady týkající se rolí, kompetencí a vlastní interpretaci a hodnocení průběhu projektů. Mým záměrem bylo za pomoci flexibilní osnovy vytvářet prostor a citlivost pro to, co sami informanti považovali za důležité a relevantní [Littig, 2009]. Výběr jsem postupně doplňovala a triangulovala tím, že jsem se v rámci rozhovoru doptávala na další aktéry, se kterými bych měla pořádat rozhovor. Rekrutaci jsem ukončila v okamžiku, kdy se obsah rozhovorů začal systematicky opakovat: nakonec šlo o 12 rozhovorů. Ukázalo se, že takto vznikaly především měkké nástroje rozvoje území, zejména územní generely a studie, z hlediska zakázek revitalizace veřejných prostranství.

Druhý zdroj dat představovaly manuály participace vzniklé mezi lety 1995–2021 a mediální texty z různých odborných a poloobdobných periodik z architektury, krajinářství, urbanismu, výstavby, státní správy a samosprávy; k identifikaci textů jsem použila katalog knihovny Ústavu územního rozvoje s články opatřenými klíčovými slovy, který mi umožnil obsáhnout rozsáhlý soubor publikací mezi lety 1989 a 2022.

Všechna data převedená do textu jsem v programu ATLAS.ti 7 dělila na rele-

vantní úryvky, opatřovala je komentáři a spojovala je s jinými na základě identifikace podrobností a rozdílností, pravidelností, překryvů a rozporů [Kopáček, 2008]: nejprve jsem kódovala explorativně, na základě obsahové analýzy [Emerson, 2011; Krippendorf, 2018] jsem identifikovala hlavní témata, problémy, tendence a vztahy spojené s tím, jak urbanisté pracující participativně chápou přizvané obyvatele, jaké vstupy od nich považují za relevantní a užitečné a jak konstruují hranici jejich vlivu a účasti.

Analýza

Analytická kapitola se tedy věnuje zkušenosti urbanistů, kteří se zapojování obyvatel sami věnují, považují jej za součást svých kompetencí, své odborné role. Ti proces (spolu)definují na základě svého odborného zázemí, vzdělání a zkušeností. Informanti, kteří participaci považují za součást své práce, ji zpravidla chápou spíše jako osobnostní nastavení než expertizu nebo kompetenci. Kládli důraz na samotnou ochotu mluvit s lidmi spojenou s normativním hodnocením (participace jako správný způsob, jak pracovat), na své osobnostní rysy (extroverze, společenská povaha) nebo schopnost s lidmi pracovat nabytou v jiných kontextech (např. skaut a jiné spolky). S tím souvisí, že vzdělávání v participaci a práci s daty bylo až na výjimky pojaté spíše intuitivně, popř. jako otázka zkušeností nabytých skrze projekty.

Chápání obyvatel

Část informantů přistupovala podobně intuitivně i k otázce, koho přizvat k účasti. Více bylo ale zastoupené cílené rozlišování různých skupin, popř. i rozrůznění přístupu k nim.

První tendencí je snaha o identifikaci různých skupin, pro které je jejich projekt relevantní, a o jejich zastoupení v procesu. V rozhovorech i příručkách

[Hušková et al., 2016] je přítomný důraz na identifikaci a motivaci těch, které záměr potenciálně zasáhne, má na ně cílit nebo pro něj mohou být nějak užiteční⁷. Tito lidé v místě buď bydlí, nebo jsou jinak aktivní – mají s ním zkušenost. Podle tohoto vztahu k místu se nejčastěji rozlišují různé formáty pozvání: kdo bude pozván na veřejné projednávání, kdo do menší debaty za zavřenými dveřmi, či účast bude zprostředkována šetřením apod.

Druhý dominantní způsob chápání obyvatel je skrze jejich potřeby, které jsou odvozovány převážně z demografických kategorií (děti, rodiny, senioři)⁸. Různým demografickým skupinám plánovači připisují různou zkušenost a různé druhy užívání prostoru.

„Taky se ukázalo, že při těch dvou projednáních se vždy objevili úplně jiní lidé. A tam, kde v první etapě nikdo nechtěl žádné dětské hřiště nebo sportoviště, v té druhé se objevili rodiče, kteří měli děti. A ejhle – „ale my to tam chceme, my tam potřebujeme nějaké pískoviště, lavičku, kde my ženské si sedneme a děcka si tam budou hrát“; takže najednou zjistíte, že důchodci nechtějí auta a děti, které je ruší, nechtějí tím pádem hřiště, ale pak se tam objevili v určitém bloku mladí lidé, kteří mají úplně opačné potřeby. Mají auto, potřebují to pro svůj život a potřebují někde děti vypustit. Ale toto je dilema skoro na všech sídlišťích, ten rozpor mladé a starší generace, podle toho, jak se sídliště vyvíjí.“ [rozhovor F]

Zároveň téměř zcela chybí rozlišování socioekonomických rozdílů mezi obyvateli a s tím souvisejícího sociálního a kulturního kapitálu či jeho absence. Při zapojení jsou rozpoznávány pouze nepřímo skrze místní spory a témata, například neshody staro- a novousedlíků v suburbiích [Lokšová & Galčanová Batista, 2021] nebo otázku parkování. Chudí lidé nebo Romové jsou zpravidla přítomni spíše jako téma, problém „k řešení“, popř. jako překážka k zapojení.

⁷ Projektu se samozřejmě nevěnují izolovaně jako nezávislí aktéři, ale jejich činnost je součástí řady vztahů a okolností sahajících od zadavatele, místní politické situace, vzdělání, dostupného času a pracovní síly, předchozích zkušeností až po mediální reprezentaci nebo třeba počasí. Zároveň výstupy svou odborností zaštiťují, slovy informanta A: „*My máme to razítko. Tu zodpovědnost*“.

⁸ Záměrně nepoužívám termín stakeholder (někdy česky překládáno jako záměšník), protože jej informanti používají a chápou různými způsoby.

⁹ Výjimečně se objevuje otázka subkultur, zpravidla ale stejně spojená s dospíváním [Šafářová, 2002]. Zároveň rozlišování demografických skupin neznamená automaticky úsilí o pokrytí potřeb všech skupin. Typicky bývají upozaděni teenageři a mladí dospělí.

Participativní nástroje a debaty na tyto otázky ale příliš nereagují.¹⁰

Obyvatelé jako zdroj informací: relevance a užitečnost vstupů

Podle příruček obyvatelé disponují znalostí prostředí vycházející z každodenní, často dlouhodobé zkušenosti [Mička et al., 2016, s. 24]. Informanti se naopak téměř shodují na tom, že většinu dat o fungování prostoru lze získat postupy, které považují za běžnou součást svých urbanistických kompetencí (založené na pozorování a práci se sekundárními daty o území). Přesto informanti opakovaně oceňovali informace založené na dlouhodobém obývání nebo využívání. Existují ateliéry, které si vypracovaly důkladné interní osnovy, na co se různých skupin účastníků v rámci různých typů projektů a měřítek ptají. Ti mají své vysoce diverzifikované postupy odvíjející se od konkrétní lokality i typu záměru.

Převažuje však přístup, kdy si odborníci nastudují řešený prostor a místní specifika, ale setkání pak organizují co nejvíce otevřeně. A z toho, co v jejich rámci zazní, si vyberou jednotlivosti, pro sebe relevantní data. Kritéria relevance jsou však i v rámci konkrétních projektů často intuitivní nebo se jeví jako samozřejmá, a tak nejsou snadno předatelná. Rozhovory ukázaly, že zde často hraje roli čas (související se zkušeností) a preference (související s potřebami).

V první skupině informací, které urbanisté považují za získatelné a potenciálně cenné, hraje hlavní roli právě čas, respektive dlouhodobost zkušenosti s prostorem a jeho využíváním. Za prvé jde o data o tom, jak místo funguje a vypadá v průběhu celého roku. Participace tak kompenzuje dlouhodobější terénní průzkum, který standardní organizace zakázek příliš neumožňuje:

„My dostaneme zadání, podepíšeme smlouvu v říjnu a v listopadu děláme terénní průzkum, chodíme po prázdných ulicích, něco víme, ale bez prožitků lidí jsme osleplí. Schwálně používám extrémní příklad, ale ta roční periodičita se strašně podceňuje, ale je důležitá. Už jenom to, v jakém

ročním období děláte plánovací setkání, generuje nějaký typ výstupů a poptávky. V létě dostanete jiný feedback než v zimě.“ [rozhovor H]

Úryvek upozorňuje i na kontextuální zakotvení získaných dat. S dlouhodobým užíváním prostoru se nicméně pojí i riziko „slepoty“ každodennosti:

„A skrze procházku to (situaci v místě, problém) pochopíte. Vtip je v tom, že místní ten problém nevidí, protože ty květináče jsou tam už od roku 1970. Takže si nepamatují dobu, kdy tam nebyly, a vůbec nevnímají, že ten květináč je problém. Řeknou, že když se něco pořádá tady na náměstí, tak se to sem nevejde. Ale nenapadne je, že je to kvůli těm květináčům.“ [rozhovor A]

Z důrazu na každodennost a dlouhodobost jako klíčový rozměr uživatelské zkušenosti je evidentní chápání obyvatel jakožto schopných mluvit o současnosti. Vyhledávané jsou také informace o minulosti, například o předchozích snahách, projektech a konfliktech v lokalitě. Nejde ale jen o bezprostřední minulost. Někteří informanti zvláště oceňují starší vzpomínky a informace o minulosti pro jejich potenciál obohatit projekt o něco lokálně důležitého a jedinečného. Kromě originality návrhu to vnímají i jako možnost, jak podpořit vztah lidí k výsledku:

„Dozvídáme se různé detaily. Jeden pán přinesl dlažbu, kterou tam ukradl před demolicí, a řekl, že nám ji prostě dá, když mu ve sklepe dáme novou nebo minimálně nám půjčí ty dlaždice, abychom si je mohli odlít... Což jsou věci, co by nás nikdy nenapadly, že někdo má. To je úplně mimo to, co si dovedeme představit, a proto nás to pořad ujišťuje v tom, že (participace) má velký smysl.“ [rozhovor B]

Dalšími výstupy, které jsou považované za žádoucí a relevantní, jsou informace o osobních prioritách a míře naléhavosti identifikovaných problémů s vědomím toho, že je snazší získat informace o nespokojenosti než o tom, co lidé hodnotí pozitivně. Tyto informace oceňují i informanti [např. L], kteří jsou

jinak skeptičtí k potenciálu participace přinést něco, co by urbanisté sami neviděli. Hodnoty, potřeby a priority jsou chápány jako osobní, bez očekávání, že si uživatelé prostoru budou vědomi potenciální komplexity a protichůdnosti všech preferencí a potřeb, které mohou být v prostoru přítomné. Kromě explicitní diskuse nebo hlasování může jít i o jemnější nuance, pocity:

„Skrze participaci můžete tak nějak lidem vysvětlit, co je to územní plán, jaké má možnosti, a živelně se u toho dozvíte, jaké problémy ta obec má. A to, co vám lidé řeknou, se někdy dá vzít tak, jak to je. Například, že by bylo super, kdyby touhle zkratkou mohli projít na náměstí. Můžete si říci, jo, super nápad, a použijete tam nějaký nástroj, abyste tam tu propojku udělali. Ale to není tak časté. Spíš dostanete takový pocit, jaký k tomu městu lidé mají vztah, nějak si to potom umíte líp osahat. Spíš z toho vytáhnete jiné informace, než vám řeknou.“ [rozhovor K]

Tento úryvek také obsahuje příklad posledního typu oceňovaných informací, který v rozhovorech opakovaně zazníval: účast lidí někdy slouží jako více či méně nahodilý zdroj kreativních nápadů. Na druhou stranu, jindy data od účastníků sice nepředstavují nic nového, ale mohou projektu sloužit jako argument pro jeho prosazení.

Hranice účasti

Obyvatelé jsou tedy vnímáni jako zdroj informací o minulosti, každodenní současnosti a o svých současných potřebách, popř. náhodné inspirace, ale neočekává se od nich, že nad vztahem mezi různými potřebami a budoucností místa budou schopni koncepčně přemýšlet:

„Lidé obecně raději diskutovali menší provozní nesnáze než principiální změny v prostoru, podle mě nejvíce ocenili vůbec snahu komunikace od projektantky i vedení města.“ [rozhovor C]

Z výpovědí je patrné, že informanti neusilují o tvorbu konsenzu, spíše chtějí získat široké spektrum informací o vztazích a postojích. Prověření často proti-

¹⁰ Zárodky lze najít v manuálu [Glumbíková et al., 2021], který zmiňuje digitální vyloučení, ale již nebere v potaz například časovou chudobu, (ne)rozumitelnost procesů různým skupinám, rasismus na straně pořadatelů nebo účastníků apod.

chůdných dat považují za svou kompetenci. V protikladu vůči uživatelům prostoru sami sebe urbanisté chápou jako odborníky na protichůdnost, komplexitu a budoucnost, kteří jsou schopni syntetizovat data o území bez zaslpení každodenních zkušeností. Těmito aspekty vytyčují hranici možné účasti na návrhu, která byla v rozhovorech několikrát uchopená prostřednictvím lékařské metafory:

„On jako uživatel rozumí tomu, jak to místo funguje v současnosti, jaké má problémy a jaké má plusy. A je nám to schopen popsat, jako když pacient přijde k doktorovi. Bolí mě hlava nebo tady mě píchá. A vy se toho pacienta jako doktor neptáte, kvůli čemu si myslí, že to je. Od definování té příčiny je ten doktor. On poslouchá, co říkáte, a na základě té spousty vnějších znaků on určí nějakou diagnózu. (...) Když jdete k doktorovi, tak mu taky nebudete říkat, jak vás má operovat. On vám třeba nabídne nějaké možnosti, ale neřeknete mu, aby řízl ještě o kousek dál, protože by se mi to líbilo.“ [rozhovor A]

To také znamená, že mezi současnými potřebami artikulovanými participací a tím, co má vzniknout, není přímočarý vztah. Jinými slovy to pojmenovává Klápště [2014b]: lidé jsou odborníci „na to, jak chtějí žít“, a architekti jim nevnucují, jak mají žít, ale tvoří jim materiální zázemí. Zároveň ne všichni by se na tom shodli, neboť jednou z motivací k zapojování obyvatel je vysvětlování záměru obyvatelům [Lokšová, 2023]. V takovém případě přizvání obyvatel spíše slouží k rozšíření jejich představivosti, popř. poučení. Nemusí jít jen o průmět do budoucnosti, ale i o narušení dosavadního vnímání řešeného prostoru:

„Zase jsme schopni přinést kvalifikovanou zkušenost z jiných lokalit, kterou lidé neznají. Typicky, když řešíme nějakou lokalitu, tak ‚se tam nic nevejde‘. A když tam přijdete a řeknete, že je tam čtyřikrát víc veřejného prostoru než v jiné lokalitě ve městě, všichni na vás koukají, že jsme se zbláznili. A po nějaké době lidi to své území začnou vnímat jinak a jsou nám schopní dávat jiné podněty a komentáře.“

To protože jim dokážeme otevřít oči v něčem, co je pro ně zažité vnímání reality.“ [rozhovor H]

Zpracovávání podnětů z participace

To, co se pak se získanými výstupy děje, je z pohledu příruček participace „černou skříňkou“ [srov. Eriksson et al., 2021]. Pokud tvorbu výstupů a zacházení s nimi zmiňují, tak jako zaznamenání informací, aby nebyly dezinterpretovány a záznam vystihoval jádro sdělení. Tento úkol pak podle nich náleží facilitátorům, organizátorům (popř. pracovní skupině), kteří mají sumarizaci připravit zprávu z participace jako podklad odborníkům pro tvorbu nebo politikům k rozhodování [Agora CE, 2006]. Následnou odbornou práci pojednávají maximálně praktickou zmínkou jako „zohlednění výstupů participačního procesu v projektových návrzích“ [Brlík et al., 2016, s. 28].

Zároveň se (až na výjimky) nezdá, že by u urbanistů šlo o kompetenci sestavující z dobře zvědomělých a interně odůvodněných postupů, které by informanti dokázali konkrétněji představit a vysvětlit. Převládá spíše intuitivní rozlišování a zapracovávání postavené na osobních mezilidských zkušenostech:

„Přijdu do území, které mi ze všech map a dopravních analýz vychází, že je to v pohodě s parkováním, je to nezvyklé, je tam klid a pohoda. Přijdeš, lidi řvou, že nemůžou zaparkovat, je to úplná katastrofa a strašné. A pak zjistíš, že jsou všichni z jedné ulice, kde opravdu problém je, ale jinak je to úplně v pohodě. (...) Nebo naopak přijdu do území, kde si říkám, že s parkováním to mají fakt těžké, a pak to tam nezazní ani jednou, protože lidi trápí, že v parku jsou bezdomovci a jsou tam špatné koše. Tohle je hrozně náročné a člověk si musí tahle data hrozně přebírat. A pak se dost děje, že máš x schůzek s městem, bavíš se s lidmi na územním rozvoji nebo z dopravy a snažíš se data, která jsi posbírala z participace, znovu analyzovat a probrat, jestli jsou reálná, protože dost často nejsou. To tak je, lidé

jsou subjektivní a mají na věci nějaký náhled.“ [rozhovor J]

Úryvek přibližuje vyhodnocování sebraných dat a (relativní) autonomii odborníka. Tak zdůrazňuje chápání informací z participace jako často protichůdných a nereprezentativních, a z nich vycházející nutnost triangulace pomocí dalších rozmanitých zdrojů.

Diskuse

V analytické části jsem nastínila odpovědi na své výzkumné otázky, jak urbanisté v rámci své praxe chápou přizvané obyvatele a uživatele prostoru, jaké vstupy považují za relevantní, čím a do jaké míry mohou podle urbanistů přispět a jak urbanisté tyto výstupy dál zpracovávají.

Účastníci byli chápáni skrze svou zkušenost s řešeným místem a své potřeby. Potřeby představují ve vztahu k plánování nejběžnější způsob definice a reprezentace obyvatel – rozpoznávají, a tím zároveň stanovují „normálního“ obyvatele, kterému se má město přizpůsobit [Ferenčuhová, 2011, s. 223–224]. Toto pojetí se tedy ukázalo jako platné i pro zkoumaný kontext participace. Pracuje se v něm však primárně s potřebami založenými na demografických kategoriích, zatímco otázky socioekonomických nerovností zůstávají upozaděné. Jejich zohlednění je přítom podle Erskine [cit. v Kužvartové, 2015] klíčový argument pro přizívání obyvatel architektury. Hodnotu jejich účasti vidí především v třídních rozdílech, protože (zpravidla středotřídní) architektonická zkušenost je blíže představám toho, co chtějí bohaté elity, a vzdálenější zkušenostem a potřebám chudých.¹¹ Apeluje tedy na to, aby se jich architekti explicitně ptali, nebo alespoň zadávali reprezentativní průzkumy. Nejde ale jen o to, zda a jak participace dokáže uslyšet a čí hlasy zahrnout. Lehečka [2018] skrze manuál Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy upozorňuje na zásadnější předpoklad, že všichni jsou zvyklí se veřejně vyjadřovat a plánování je „zábavou“ pro

¹¹ Zejména v případě mladších architektů a architektek lze namítat, že také nemají dobré ekonomické postavení [Lokšová et al., 2021] a sami sebe by za součást elit třeba neoznačili. Zároveň ale mají vysokoškolské vzdělání a s tím související kulturní a sociální kapitál, takže zmiňovaným skupinám jsou zpravidla velmi vzdáleni.

každého. Podle něj étos o důležitosti participace a potřeby aktivního přístupu vychází z logiky uvažování současné kreativní třídy, která často opomíjí vkusovou a lifestylovou diferenciaci. Naopak rané manuály participace s nezvykem se veřejně vyjadřovat počítaly, chápaly jej jako pozůstatek minulého režimu a šlo jim o motivaci a posílení participujících [Agora CE, n.d.].

V protikladu vůči britské plánovací debatě české prostředí top-down participace nicméně nepočítá s tím, že jsou přizváni obyvatelé trpělivými a racionálními účastníky společně usilujícími o veřejné dobro [srov. Inch, 2015]. Jak bylo z několika úryvků patrné, čeští urbanisté jim přiznávají subjektivní pozice a zkušenosti, a s tím související reprezentaci svých osobních zájmů na základě toho, že mají s místem zkušenost a jsou projektem potenciálně zasaženi. Toto chápání motivace k účasti je však zároveň dvousečné, neboť nabízí delegitimizaci: za prvé lze se vstupy, které nepocházejí z lokality nebo pozice chápané organizátory jako relevantní, nakládat jako s irelevantními, protože se jich záměr nedotýká. Za druhé lze v duchu nálepky NIMBY [Gibson, 2005] interpretovat potřeby a zájmy obyvatel jako „pouze“ soukromé a na úkor veřejného zájmu.

Rozhovory ukázaly, že *relevance výstupů* zpravidla stojí na zkušenosti s místem, která je vymezená časem – sezonností zkušeností a minulostí. Druhým zdrojem relevance jsou právě preference, které vycházejí z výše diskutovaného pojetí potřeb demografických skupin. Tato zjištění korespondují s tím, jak popsala architektonickou epistemickou kulturu Kurath [2015], a dále ji rozvíjejí: empirická dimenze praxe podle ní významně stojí na individuálních, lokálních a uživatelských kontextech. Zapojování obyvatel v českém prostředí tyto kontexty přináší právě skrze pozornost věnovanou každodennosti, sezonnosti a historické zkušenosti s místem.

Čas však zároveň i vymezuje *hranice zapojení* obyvatel a jejich vlivu: urbanisté obyvatele chápou jako zdroje dat

o současnosti a minulosti, zatímco sebe vnímají jako syntetizující odborníky na budoucnost, tedy mohou formulovat projekt, který z logiky věci představuje stav budoucí. V procesu může existovat prostor pro náhodné nápady a inspirace vycházející z interakce s obyvateli a jejich propsání do výsledku, což odpovídá kritériím individuality a originality, jež jsou součástí empirické dimenze architektonické kognitivní kultury [Kurath, 2015]. Představují však spíše obohacení návrhu a podpoření vztahu účastníků se obyvatel k záměru. Zpravidla nedochází k zásadním posunům v porozumění místu a problému, ani k přerýsování hranic řešeného území nebo problému. Sbíraná data tedy celkově slouží spíše k prioritizaci dílčích problémů nebo k doplnění předvídatelných prázdných míst chybějícími daty o sezonnosti, historii a současném využívání.

Otázka *zpracovávání podnětů* ze zapojení do výstupů v manuálech participace, které jinak nabízejí názorné a praktické postupy, zpravidla chybí. To je pochopitelné, neboť příručky cílí převážně na samosprávy [Mička, 2016], popř. informují obyvatele o tom, jak může top-down participace vypadat [Brlík et al., 2016]. Nakládání s daty od obyvatel představuje odbornou kompetenci, na jejíž rozvíjení české příručky o participaci neaspírají.

Zároveň ale chybí jiný prostor, kde by se (nejen) urbanistická práce s daty z participace řešila a reflektovala. Informantka J ze studia, které má své participativní postupy interně důkladně zpracované, mi nabídla vysvětlení, že každé studio si je vytváří samo a pak si je může chránit jako své know-how a konkurenční výhodu. To by jistě odpovídalo současné situaci, kdy spolu urbanisté, ale i konzultanti a servisní organizace v narůstající míře soutěží o zakázky [Lokšová, 2023].¹² Informant D naopak mluvil o tom, že architektonické a urbanistické způsoby práce se získanými daty nejsou předmětem šířeji sdílené kodifikace a neexistují sdílené metodologie a stávající oborové vzdělávání k nim nespěje [srov. Nawrath, 2019]. Tuto interpretaci podporuje i Ku-

rath [2015] poukazováním na absenci kodifikovaných teorií a metod architektury, a naopak silnou roli heuristik stojících na sdílení konkrétních případů a individuálních kontextů projektů. Naopak důraz na třídění dat popsany Erikssonem et al. [2021] v praxi švédských plánovačů se ve zkoumaném přístupu tak silně neprojevil.

Závěry

Studie ukázala vzájemně související chápání obyvatel a očekávaných vstupů, možností a hranic jejich zapojení, povahu zpracovávání získaných podnětů a jejich převážně samozřejmou podobu. Ta je postavená na tacitních pracovních postupech [Collins & Evans, 2007] a intuici [Kurath, 2015], které nejsou tak přímočaré, jak by naznačovaly sporadické výzkumy nakládání s daty z participace [např. Eriksson et al., 2021]. Nabízím tak základní pojmenování procesů, které nejsou snadno popsatelné, předatelné, a tedy dostupné (mezi)oborové reflexi, naopak se často jeví jako samozřejmá. To přitom nemá hodnotu jen pro odbornou debatu, ale i praktické a politické souvislosti. Kromě již nastíněných rizik znevědění různých perspektiv a zkušeností jde například i o potenciální střet zájmů v případě, kdy urbanisté přizývají obyvatele jako součást své práce: zodpovědnost za důkladné zapojení obyvatel a dotažení a odevzdání projektu představují dva potenciálně protichůdné záměry [Hillier, 2018]. Pokud z praktických důvodů nebo na základě vlastního sebepojetí nedochází k delegaci odpovědnosti za získání vstupů od obyvatel a jejich zpracování na konzultanta-specialistu na participaci [srov. Klápště, 2012], dává o to víc smysl tacitní procesy a heuristiky systematictější mapovat a reflektovat.

Tím, že nejdůležitější součástí architektonického referenčního systému je práce ve studiu a její dílčí materializované a vizualizované kroky, se tak může čtenářům nabídnout otázka, zda byla zvolená metoda (analýza rozhovorů, publikací, příruček) pro podchycení práce s výstupy vhodná a nebylo by lepší zúčastněné

¹² Celkově v českém prostředí dochází s postupem času k výraznému posunu od systematictějších reflexí participativních projektů [např. Vynšová et al., 2007] k uzavírání zkušeností do neformálních sítí užší spolupráce, popř. jako ochraně soukromého know-how [Lokšová, 2023].

pozorování ve studiu po dobu trvání projektu [srov. Yaneva, 2009]. Podle mě je ale schopnost popsat vlastní postupy nenahraditelná, protože verbalizace vede také k uvědomění si i přítomných předpokladů, preferencí, očekávání a rutinních úkonů – a tak umožňuje reflexi a cílování individuálního odborného přístupu, ale i z něj vyrůstající reflexe v rámci disciplíny. Zároveň na těchto schopnostech stojí i práce s obyvateli a multidisciplinární spolupráce: možnost dobře zadat sociálněvědní výzkum nebo spoluorganizovat participaci tak, aby byly užitečné a podpořily schopnost uslyšet různé zkušenosti a pozice a rozpoznat, co chybí.

Práce byla finančně podpořena Masarykovou univerzitou, projektem č. MUNI/A/1475/2020.

Použité zdroje:

- AGORA CE. 2006. *Jak přivzvat občany ke spolupráci. Aneb jak dát radnici uši, aby slyšela, co lidé chtějí*. Praha: Agora CE.
- AGORA CE. n.d. *Příklady dobré praxe zapojování veřejnosti do rozhodování v Norsku*. Praha: Agora CE.
- BLAKELEY, G. 2010. Governing Ourselves: Citizen Participation and Governance in Barcelona and Manchester. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 34, no. 1, p. 130–45. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2010.00953.x>.
- BOGNER, A.; LITTIG, B.; MENZ, W. ed. 2009. *Interviewing experts*. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-22019-5.
- BRLÍK, M.; MACÁKOVÁ, M.; MCGARRELL KLIMENTOVÁ, M.; PELČÍKOVÁ, P. 2016. *Manuál participace: Jak zapojit veřejnost do plánování města*. Praha: IPR Praha.
- COLLINS, H.; EVANS, R. 2007. *Rethinking Expertise*. Chicago: The University of Chicago Press.
- CRESWELL, J. W. 2007. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 978-1-4129-1606-6.
- EMERSON, R. M.; FRETZ, R. I.; SHAW, L. L. 2011. *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press. ISBN 978-0-226-20683-7.
- ERIKSSON, E.; FREDRIKSSON, A.; SYSSNER, J. 2021. Opening the Black Box of Participatory Planning: A Study of How Planners Handle Citizens' Input. In: *European Planning Studies*, vol. 30, no. 6, p. 994–1012. ISSN 0965-4313.
- FAEHNLE, M.; TYRVÄINEN, L. 2013. A Framework for Evaluating and Designing Collaborative Planning. In: *Land Use Policy*, vol. 34, p. 332–341. ISSN 0264-8377.
- FERENČUHOVÁ, S. 2011. *Meno, mesto, vec. Urbané plánovanie v sociológii mesta a prípad (post)socialistického Brna*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-5583-4.
- GIBSON, T. A., 2005. NIMBY and the Civic Good. In: *City & Community*, vol. 4, no. 4, p. 381–401. ISSN 1535-6841, 1540-6040.
- GLUMBÍKOVÁ, K. et al. 2021. *Metodika participativního plánování v městském prostoru*. Ostrava: Ostravská univerzita, VŠB-TU Ostrava.
- HAINC, J. et al. 2021. *Metodika plánování veřejných prostranství malých obcí*. Praha: ČVUT.
- HAMMETT, D. 2018. Engaging Citizens, Depoliticizing Society? Training Citizens as Agents for Good Governance. In: *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, vol. 100, no. 2, p. 64–80. ISSN 0435-3684, 1468-0467.
- HILLIER, J. 2018. Politics of The Ring: Limits to Public Participation in Engineering Practice. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 42, no. 2, p. 334–356. ISSN 1468-2427.
- HUŠKOVÁ, B. et al. 2016. *Angažovaně offline aneb Čtyři praktické zkušenosti, jak se plánuje a navrhuje se zapojením veřejnosti*. Brno: NESEHNUTÍ.
- HUXLEY, M. 2013. Historicizing Planning, Problematizing Participation: Historicizing Planning, Problematizing Participation. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 37, no. 5, p. 1527–1541. ISSN 03091317.
- INCH, A. 2015. Ordinary Citizens and the Political Cultures of Planning: In Search of the Subject of a New Democratic Ethos. In: *Planning Theory*, vol. 14, no. 4, p. 404–424. ISSN 1473-0952, 1741-3052.
- JENKINS, P. 2010. Concepts of Participation in Architecture. In: Paul JENKINS a Leslie FORSYTH, ed. *Architecture, Participation and Society*. London; New York: Routledge, p. 13–22. ISBN 978-0-415-54723-9.
- KLÁPŠTĚ, P. 2012. Participace jako nástroj udržitelného plánování a odstraňování disparit v území. In: MAIER, K. ed. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada, p. 224–249. ISBN 978-80-247-4198-7.
- KLÁPŠTĚ, P. 2014a. *Participace a governance v územním plánování: faktory úspěšnosti participace na územním rozvoji*. Praha. Disertační práce. České vysoké učení technické.
- KLÁPŠTĚ, P. 2014b. *Občané, architekti a veřejná správa – určení rolí v participativních procesech*. Ministerstvo vnitra české republiky [on-line]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-architekti-a-verejna-sprava-urceni-roliv-participativnich-procesech.aspx>.
- KONOPÁSEK, Z. 2008. Making Thinking Visible with Atlas.ti: Computer Assisted Qualitative Analysis as Textual Practices. In: *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, vol. 9, no. 2, 62 paragraphs. Dostupné z: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0802124>.
- KRIPPENDORFF, K. 2018. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Los Angeles: SAGE. ISBN 978-1-5063-9566-1.
- KURATH, M. 2015. Architecture as a Science: Boundary Work and the Demarcation of Design Knowledge from Research. In: *Science & Technology Studies*, vol. 28, no. 3, p. 81–100.
- KUŽVARTOVÁ, L. 2015. Skutečná participace? Architektura je příliš důležitá na to, aby byla ponechána jen architektům / Real Participation? Architecture Is Way Too Important to Be Left Just to Architects. In: *ERA21*, no. 2, p. 22–25. Dostupné z: <http://alternativazdola.cz/lenka-kuzvartova-skutecna-participace/>.
- LEINO, H.; LAINE, M. 2012. Do Matters of Concern Matter? Bringing Issues Back to Participation. In: *Planning Theory*, vol. 11, no. 1, p. 89–103. ISSN 1473-0952.
- LITTIG, B. 2009. Interviewing the Elite – Interviewing Experts: Is There a Difference? In: BOGNER, A.; LITTIG, B.; MENZ, W. ed. *Interviewing Experts*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, p. 98–113. ISBN 978-0-230-22019-5.
- LOKŠOVÁ, T. 2023. *Participace jako nástroj změny: historické trajektorie a současné uspořádání odborných rolí*. Brno. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/pov3w/>.
- LOKŠOVÁ, T.; GALČANOVÁ BATISTA, L. 2021. Post-socialist Suburban Governmentality: A Shift from Reactive to Proactive Discourse in the Case of Brno, Czech Republic. In: *Cities*, vol. 110, 103074. ISSN 0264-2751.
- LOKŠOVÁ, T.; POMYJOVÁ, E. 2020. *Pracovní podmínky mladých architektů a architektek: výzkumná zpráva*. Brno: ERA21.
- LYHNE, I.; NIELSEN, H.; AAEN, S. B. 2016. What Determines the Substantive Influence of Public Participation? An Investigation of Planners' Views on Conditions for Participatory Practices in Denmark. In: *Planning Practice & Research*, vol. 31, no. 3, p. 311–326. ISSN 0269-7459, 1360-0583.
- MARUNA, M.; MILOVANOVIC RODIC, D.; COLIC, R. 2018. Remodelling Urban Planning Education for Sustainable Development: The Case of Serbia. In: *International Journal of Sustainability in Higher Education*, vol. 19, no. 4, p. 658–680. ISSN 1467-6370.
- MIČKA, P. ed. 2016. *PAKT: Metodika participace aneb jak spolupracovat s občany*. Praha: Agora CE.
- NAWRATH, M. 2019. Rozvoj obce, hledání kompromisů a role facilitátora. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, vol. 20, no. 2/2019, p. 20–22. Dostupné

- z: <https://www.uur.cz/media/kr5pqxxx/04-rozvoj-obce.pdf>.
- PACIONE, M. 2019. The Rhetoric and Reality of Public Participation in Planning. In: *Urban Development Issues*, vol. 3, p. 5–15.
- PERIĆ, A. 2021. Citizen Participation in Transitional Society: The Evolution of Participatory Planning in Serbia. In: LAURIA, M. & SLOTTERBACK, C. ed. *Learning from Arnstein's Ladder: From Citizen Participation to Public Engagement*. New York: Routledge, p. 91–109. ISBN 978-0-429-29009-1.
- PROCHÁZKA, A. 1998. Pí pí sáci v Čechách: Participativní přístup k obnově a oživení veřejných prostranství. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, vol. 1, no. 1/1998, p. 57–58. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/0dopqppu/07-pi-pi.pdf>.
- ŠAFÁŘOVÁ, B. 2002. Nezklamat křehkou důvěru. In: *Moderní obec*, no. 2, p. 22.
- ŠLEMR, J. 2018. České územní plánování očima územních plánovačů: Pokračování eroze starých pořádků, nebo rození nové doktríny? In: *Architektúra & Urbanizmus*, vol. 52, no. 1–2, p. 54–65.
- VAN WYMEERSCH, E.; OOSTERLYNCK, S.; a VANOUTRIVE, T. 2019. The Political Ambivalences of Participatory Planning Initiatives. In: *Planning Theory*, vol. 18, no. 3, p. 359–381.
- VODRÁŽKA, P. 2023. Stavíme bungalovy v polích, kde budou v budoucnu opuštěni vdovci a vdovy závislí na vnoučatech s auty, říká urbanista. In: *Deník N*. [on-line]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1284954/stavime-bungalovy-v-polich-kde-budou-v-budoucnu-opusteni-vdovci-a-vdovy-zavisli-na-vnoucatech-s-auty-rika-urbanista/>. [cit. 2024-04-30].
- VYNŠOVÁ, J.; PŘENOSILOVÁ, Z.; LENDA, H. 2007. Programy Veřejné parky a Pomáháme lidem zlepšovat místo, kde žijí. Poznatky z projektů realizovaných s podporou Nadace Via v letech 2000–2004. In: *Zahrada – park – krajina*, no. 3/4, p. 4–8.
- YAMAGATA, Y.; SHARIFI, A. ed., 2018. *Resilience-Oriented Urban Planning*. Cham: Springer International Publishing. ISBN 978-3-319-75797-1.
- YANEVA, A. 2009. *The Making of a Building: A Pragmatist Approach to Architecture*. Oxford; New York: Peter Lang. ISBN 978-3-03911-952-3.
- ZAKHOUR, S. 2020. The Democratic Legitimacy of Public Participation in Planning: Contrasting Optimistic, Critical, and Agnostic Understandings. In: *Planning Theory*, vol. 19, no. 4, p. 349–370.

Mgr. Terezie Lokšová, Ph.D.

✉ terezie.loksova@mail.muni.cz

Katedra sociologie

Fakulta sociálních studií

Masarykova univerzita

ENGLISH ABSTRACT

Participation in Czech Cities as a Source of Incentives for Urban Planning: Limits and Expectations, by Terezie Lokšová

Top-down involvement of residents in urban development represents a fairly established practice in Czech cities. Participation is usually provided by multidisciplinary teams, participation consultants or urban planners themselves. How urban planners are involved in shaping the space for the participation and how they continue to work with the outputs of participation has so far remained outside the scope of professional debates. The possibility to influence the plan is crucial for the residents to motivate them to participate: it is, therefore, important to reflect on this dimension of professional work as well and not to leave it out of attention [compare Eriksson et al., 2021].

The study draws on two sources of data collected between 2014–2022: interviews with urban planners who engage residents in their own capacities and content analysis of media coverage of Czech participatory projects. Through these, it contributes to understanding as well as creates space for reflection on the epistemic cultures of urban planning [Knorr-Cetina, 1999; Kurath, 2015]: established and usually tacit methodologies, tools, processes and forms of interaction with residents.

The research shows that residents are perceived in participatory processes mainly as bearers of individual needs, which are usually related to their demographic characteristics, while distinctions by class, ethnicity, etc. are missing. The legitimacy of participation is based on the fact that the planned project should affect the participants who live, work or are otherwise active in the location. If the organization of participation is motivated by an interest in information, planners subsequently treat it more intuitively. The relevance of the information gathered is based primarily on the longer-term relationship with the location (information about seasonal functioning and the past) and on the concept of needs (information about the personal values and preferences of residents). At the same time, there are more or less fixed limits to what can be contributed. Apart from the fact that they tend to be set by pre-negotiated parameters of the project (where residents are not involved in defining), they do not allow lay participants to seek solutions. Informants do not seek to create consensus; rather, they seek to obtain a wide range of information and subsequently examine often conflicting data. Urban planners see themselves as experts on complexity and the future, with ambitions for individuality and originality of projects, while the information gathered through participation serves more or less to prioritise sub-problems, fill in predictable blank spaces or enrich a project.